

L'ENSENYAMENT DE LA LLENGUA I LA CULTURA CATALANES COM A EINA DE DOBLE INTEGRACIÓ A CATALUNYA NORD

Alà Baylac Ferrer
Universitat de Perpinyà

Resum

La Catalunya Nord ha viscut els últims decennis (tot el segle xx) uns canvis considerables que han afectat de manera essencial la composició de la seua societat, la seua personalitat i la seua identitat històrica. El principal trasbals correspon a la pèrdua progressiva de catalanitat tot al llarg del segle xx: imposició del model nacional i nacionalista francès, immersió lingüística forçada i repressió del català mitjançant l'escola obligatòria de Jules Ferry i, el darrer quart del segle, allau demogràfica francòfona vinguda del nord combinada amb una sagnia de nordcatalans en busca de feina cap a París. Des de finals dels anys 1990, però, el marc reglamentari de l'Educació pública permet l'ensenyament de les anomenades «llengües i cultures regionals». Els textos oficials prenen en consideració, en particular, el paper integrador per a la societat d'ara de l'ensenyament d'aqueixes matèries. Davant de les limitacions que el context francès imposa a aquesta assignatura en la realitat, la societat civil (l'Associació per a l'Ensenyament del Català – APLEC) i les administracions locals (Consell General, Regió, Generalitat de Catalunya i municipis) han unit esforços i mitjans per desenvolupar programes d'ensenyament de llengua i cultura catalanes per a més de 5.000 alumnes i 40 escoles. Els resultats mostren uns balanços doblement positius en termes d'integració: a la vegada contribueix a compensar (parcialment) la dinàmica de substitució lingüística que pateix el català per part dels mateixos nordcatalans, i també permet que els nouvinguts a Catalunya Nord accedeixin, mitjançant els fills, a un dels elements vertebradors i més preuats de la personalitat del país, la llengua.

Paraules clau: Ensenyament del català, Catalunya Nord, Identitat, Integració, Substitució/Normalització lingüística

Resumen

La Cataluña Norte ha vivido en los últimos decenios (todo el siglo xx) unos cambios considerables que han afectado de manera esencial la composición de su sociedad, su personalidad y su identidad histórica. El principal trastorno corresponde a la pérdida progresiva de catalanidad a lo largo del siglo xx: imposición del modelo nacional y nacionalista francés, inmersión lingüística forzada y represión del catalán mediante la escuela obligatoria de Jules Ferry y, en el último cuarto del siglo, avalancha demográfica francófona venida del norte combinada con una sangría de catalanes del norte en busca de trabajo hacia París. Desde finales de los años 1990, sin embargo, el marco reglamentario de la Educación pública permite la enseñanza de las llamadas «lenguas y culturas regionales». Los textos oficiales contemplan, en particular, el papel inte-

grador que representa para la sociedad de ahora la enseñanza de esas materias. Ante las limitaciones que el contexto francés impone a esta asignatura en la realidad, la sociedad civil (la Asociación para la Enseñanza del Catalán – APLEC) y las administraciones locales (Consejo General, Región, Generalitat de Catalunya y municipios) han unido esfuerzos y medios para desarrollar programas de enseñanza de lengua y cultura catalanas para más de 5.000 alumnos y 40 escuelas. Los resultados muestran unos balances doblemente positivos en términos de integración: a la vez contribuye a compensar (parcialmente) la dinámica de sustitución lingüística que sufre el catalán por parte de los mismos catalanes del norte, y también permite que los recién llegados a Cataluña Norte accedan, mediante los hijos, a uno de los elementos vertebradores y más preciados de la personalidad del país, la lengua.

Palabras clave: Enseñanza del catalán, Cataluña Norte, Identidad, Integración, Sustitución/Normalización lingüística

Abstract

In recent decades (the twentieth century) Northern Catalonia has experienced considerable changes affecting the essential composition of its society, its historical identity and its personality. The main change corresponds to the progressive loss of Catalan identity through the twentieth century: the imposition of a national and nationalist French model, the forced French language immersion and repression of Catalan through the compulsory schooling of Jules Ferry, and in the last quarter century, a French demographic avalanche from northern France to Northern Catalonia combined with a drain of young Catalans in search of work in Paris. Since late 1990, however, the regulatory framework of public education allows the teaching of so-called “regional languages and cultures.” The official documents include, in particular, society’s role as an integrator in the teaching of these subjects. Because of the limitations of teaching Catalan imposed by the French context, civil society (Association for the Teaching of Catalan - APLEC) and local authorities (the General Council, Region, Government of Catalonia and municipalities) have combined efforts and resources to develop programmes to teach language and culture to over 5000 students in 40 schools. The results show a doubly positive balance: integration helps to offset (partially) the dynamics of language shift affecting the Northern Catalans and allows newcomers to Northern Catalonia to access through their children, one of the guiding and most precious elements of the personality of the country, its language.

Key words: Catalan learning, Northern Catalonia, Identity, Integration, Language Shift, Language Normalization

1. L’evolució de la societat nordcatalana i les seues mancances en termes de cohesió social i d’identitat

La societat nordcatalana, des de finals del segle xx, és una comunitat profundament trasbalsada. Trاسبalsada pels potents fluxos migratoris que afecten el conjunt francès i en primer lloc el sud mediterrani. Trاسبalsat també per la crisi econòmica latent que colpeix el territori i

té unes conseqüències clares en termes de cohesió social. Trasbalsat finalment per la francesització intensa a la qual és sotmès el territori des de la seua annexió al Regne de França, al segle xvii.

És quan s'acaba el segle xx que el moviment migratori potent que afecta l'Estat francès, traslladant quantitats importants de població des de la meitat nord del país cap a la meitat sud, canvia la fesomia demogràfica de Catalunya Nord.

Evolució de la població a Catalunya Nord

<i>Segons dades INSEE</i>	Habitants	Creixement	Creixement	Creixement
			/ 1881	/ 1960
1881	209.000			
1960	251.231	20 %	20 %	
1965	281.976	12 %	35 %	12 %
1975	299.506	6 %	43 %	19 %
1982	334.557	12 %	60 %	33 %
1990	363.796	9 %	74 %	45 %
1999	392.400	8 %	88 %	56 %
2000	395.600	1 %	89 %	57 %
2001	399.600	1 %	91 %	59 %
2005	422.000	6 %	102 %	68 %
2008	441.400	5 %	111 %	76 %
2009	445.890	1 %	113 %	77 %
2015	450.000	1 %	115 %	79 %

El territori ha passat així de 209.000 habitants a finals del segle xix a 392.400 el 1999, i en tindrà uns 450.000 el 2015. Això significa que avui dia entre una tercera part de la població i un 40 %, només, ha nascut en el propi territori. Una característica que no és gaire original comparada amb altres zones dels Països Catalans: Andorra o la Catalunya autònoma també són àrees sotmeses a fortíssims trasllats de població forana. La diferència, però, rau en la capacitat del territori a encarar i a pair aquests corrents. El Principat d'Andorra és un estat que, en una certa mesura, domina els fluxos de migrants que entren a treballar i viure sobre el seu sòl (amb els poders inherents a la sobirania). La Catalunya Sud, mitjançant les competències de la seua autonomia i la potència de la seua societat aconsegueix absorbir, al menys en part, la

immigració que li arriba. Però Catalunya Nord, com a simple departament francès, no té autonomia, ni té competència, ni té mitjans per tal de frenar o simplement gestionar el fenomen.

El resultat d'aquest canvi demogràfic és, en primer lloc, el creixement fort de la població, molt superior a la creixença mitjana francesa. La taxa anual mitjana de creixement entre el 1999 i el 2008 és de l'1,3 %, mentre que la mitjana francesa és del 0,7 %. Com a dada comparativa, la Catalunya autònoma, entre les mateixes dates, havia crescut un 2 % anual, i el Principat d'Andorra, un 2,2 % anual entre el 1995 i el 2010. La població nordcatalana és essencialment urbana (el 86 % el 2007) i més aviat envellida, per la presència important de jubilats i la taxa negativa de creixement natural (-0,1 % / any).

	1999	2007	2008
0-19 anys	21,9 %	22,5 %	22,46 %
20-59 anys	49,4 %	55,5 %	55,58 %
60 i més	28,8 %	22,01 %	21,96 %

(Font : INSEE)

En segon lloc, hi ha la pèrdua d'identitat que comporta l'allau migratòria. La dilució de la personalitat catalana de Catalunya Nord ja era un fet patent i, en certa manera, assumit i a vegades reivindicat pels mateixos autòctons assimilats a l'estat-nació francès. Aquí, a més a més, es ve a empeltar sobre la societat nordcatalana un ramal complet de població provinent d'un context cultural i identitari distint: el nord, la francofonia monolingüe, el francès estàndard, l'Europa del nord.

Pel que fa a l'economia, és més difícil distingir quins factors han generat fins al dia d'avui a Catalunya Nord una situació, sinó de subdesenvolupament, almenys de crisi pronunciada i recurrent. La taxa d'atur hi és d'un 13,7 % de la població activa el 2011 (mentre la mitjana francesa és del 9,4 %). A finals del 2011, tots els indicadors – volum de negocis, comandes i reserves, tresoreria – eren orientats a la baixa.¹

L'economia nordcatalana recolza essencialment en els serveis (amb un turisme i un funcionariat molt desenvolupats); és una regió de producció agrícola important (vi, fruites i hortalisses) però amb una re-

1. Dades de l'Observatori i estudis econòmics de Catalunya Nord (CCI Perpinyà, <http://obseco.perpignan.cci.fr>, <http://www.perpignan.cci.fr>).

ducció forta del nombre d'explotacions agràries, de la població activa dedicada al primer sector i unes dificultats permanents de comercialització dels seus productes mediterranis. La construcció és sostinguda per la forta immigració i el turisme (33,6 milions de pernoctacions, el 2011, 4 milions de turistes i 4 milions d'excursionistes). La indústria és reduïdíssima.

Distribució de la població de més de 15 anys (2008)

Agricultors	3.660	1,00 %
Artesans, comerciants, caps d'empresa	15.938	4,34 %
Executius, professions intel·lectuals superiors	17.581	4,79 %
Professions intermediàries	40.911	11,15 %
Empleats	59.314	16,16 %
Obrers	41.660	11,35 %
Jubilats	120.745	32,90 %
Altres sense activitat professional	67.148	18,30 %
POBLACIÓ TOTAL	366.957	18,30 %

(Font : INSEE)

Llocs de treball segons el sector d'activitat el 2008

	Nombre de llocs	
Agricultura	6.474	4 %
Indústria	9.779	6 %
Construcció	13.399	9 %
Comerç, transports, serveis	68.512	45 %
Administració pública, sanitat, ensenyament, acció social	53.121	35 %
TOTAL	151.305	

(Font INSEE)

Ingressos salarials anuals mitjans nets d'impostos el 2008

	Catalunya Nord	Cat. Nord / França	França
Conjunt	15.915 €	19,6 %	19.788 €

(Font : INSEE)

Catalunya Nord és actualment un dels departaments francesos més pobres: el 45,5 % de les llars fiscals tan sols paguen impost (l'índex és del 53,5 % per a la mitjana francesa, dades de 2010). Els salaris són més baixos d'un 20 % que la mitjana francesa. El PIB per habitant és de 16.502 € (23.497 € per a França, 34.036 € per al Principat d'Andorra el 2009 i 28.262 € per a la Catalunya autònoma, el 2011). Segons l'INSEE, el 19,1 % de la població nordcatalana vivia (xifra del 2008) per sota del llindar de pobresa (amb 755 € el mes de mitjana), mentre la taxa francesa mitjana és del 13 %, amb 770 € el mes. Per acabar d'il·lustrar el nivell de crisi de la societat nordcatalana, cal esmentar la renda mínima de la qual es beneficien les persones més fràgils: la renda de solidaritat activa (RSA). A Catalunya Nord, el 2010, l'índex de població que cobra l'RSA assoleix 105 per mil habitants (amb 23.825 persones, en alça del 4,5 % des del 2009) contra 54 per mil habitants de mitjana francesa. En conjunt, doncs, una part no negligible de la població pateix els efectes d'una economia fràgil i contribueix a afeblir la cohesió social del territori. El *Contrat urbain de cohésion sociale* del gener de 2007 mencionava ja la «forta pressió demogràfica dels anys 1990», que es tradueix per l'arribada de gent amb dificultats socials. La mateixa prefectura de Catalunya Nord, el primer decenni del segle XXI, destacava «indicadors que reflecteixen una situació social i sanitària clarament més difícil que a la resta de la regió i que en cap altre departament francès».² Al *Plan d'action stratégique de l'état du département* –PASED– (Pla d'acció estratègica de l'estat del departament) es comenta que hi ha «senyals perceptibles d'alteració de la imatge del departament i de la qualitat de vida dels seus habitants», amb una «cohesió social cada cop més fràgil».

En conjunt, doncs, la societat nordcatalana es troba afectada per una francesització històrica, a la qual s'afegeix una francesització generada pel flux demogràfic vingut del nord, al mateix temps que pateix una descomposició de la cohesió social i una pèrdua de referents identitaris i culturals. El model nacional francès fins ara havia substituït,

2. Doni precisions i dades sobre la situació de Catalunya Nord a: BAYLAC-FERRER, Alà. *Catalunya Nord, societat i identitat catalana*, Edicions del Trabucaire, Perpinyà, 2009, 204 pàg.

parcialment, la personalitat catalana anterior i compensava, amb valors propis (confiança en l'escola pública i el que representava de possibilitat d'ascensió social) el dèficit identitari català. I la política nacionalista tramesa per l'escola gratuïta, laica i obligatòria de Jules Ferry (des dels anys 1880) ha comportat una aplicació estricta de la immersió lingüística en francès, que ha permès que els anys 1950, la població nordcatalana, ja convençuda de la superioritat de la llengua francesa i havent-la apresada a l'escola, pogués efectuar el canvi lingüístic massiu amb els fills.

2. El marc legal i l'estat de l'ensenyament del català

A Catalunya Nord, com a moltes altres regions franceses, hi ha una situació real de bilingüisme : la llengua oficial, el francès, i una llengua qualificada de «regional», la pròpia i històrica del territori, no reconeguda per l'Estat. Des del punt de vista sociolingüístic, si bé és certa encara la presència d'aquestes llengües històriques, moltes d'elles es troben en una situació avançada de substitució lingüística.

A la Constitució francesa (del 1958), el francès consta com a única llengua reconeguda i autoritzada per la relació entre la ciutadania i l'administració. L'article 2 inclou que «el francès és la llengua de la República»,³ i d'aquesta menció es deriva un caràcter d'oficialitat exclusiva i exclouent de totes les altres llengües. La inclusió el 2008 de les «llengües regionals» a l'article 75.1 de la Constitució amb la formulació: «Les llengües regionals pertanyen al patrimoni de França», no ha canviat res a la pràctica ni en el marc legal de la llengua oficial única. Sempre impera la denegació sistemàtica de cap dret per als locutors de «llengües regionals» a emprar-les en l'àmbit institucional o oficial (les decisions judicials i la jurisprudència ho recorden regularment). Paral·lelament, la llei relativa a l'ús de la llengua francesa, dita llei Toubon, del 1994, precisa i desenvolupa totes les condicions d'aplicació del règim d'oficialitat del francès. La llei del francès,

3. La menció a la llengua es va incloure a la Constitució el 1992, arran de l'aprovació del Tractat de Maastricht.

però, inclou un article, l'11, que deixa oberta la facultat de fer servir les llengües regionals, limitada aquesta competència al sol àmbit de l'ensenyament.⁴ En complement d'aquesta disposició i reprenent l'antiga llei Deixonne del 1951, la llei d'educació preveu, en el seu article 20, que un «ensenyament de llengües i cultures regionals es pot impartir al llarg de tota l'escolaritat segons modalitats definides per via de conveni entre l'Estat i les col·lectivitats territorials on aqueixes llengües s'utilitzen».⁵ Més enllà d'aquesta única disposició legislativa, l'ensenyament del català, com de les altres «llengües regionals», és reglamentat per les circulars ministerials dictades el 2001 pel llavors ministre del govern socialista, Jack Lang.⁶ Aquest conjunt d'instruccions ministerials, tot i la seua relativa feblesa, serveix per a l'actual organització i el funcionament de l'ensenyament extensiu de català (com a assignatura) i de l'ensenyament bilingüe en català.

En el camp educatiu, la realitat institucional de la legalitat francesa prohibeix que les «llengües regionals», el català entre elles, siguin objecte d'ensenyament obligatori per al conjunt de l'alumnat. L'ensenyament del català existent s'autoritza sempre com a assignatura facultativa i l'ensenyament bilingüe funciona sobre la base del voluntariat de les famílies (sempre en el marc d'uns mitjans humans i financers molt limitats).

En aquest context, la situació de l'ensenyament del català i de l'ensenyament bilingüe és el següent :

4. L'article 11 de la llei del francès diu: « La langue de l'enseignement, des examens et concours, ainsi que des thèses et mémoires dans les établissements publics et privés d'enseignement est le français, sauf exceptions justifiées par les nécessités de l'enseignement des langues et cultures régionales ou étrangères ou lorsque les enseignants sont des professeurs associés ou invités étrangers. » (Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française)

5. «Un enseignement de langue et culture régionales peut être dispensé tout au long de la scolarité selon des modalités définies par voie de convention entre l'Etat et les collectivités territoriales où ces langues sont en usage», article L. 312-10 del Codi de l'Educació, reprès de la Loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'école, n° 2005-380, 23 d'abril del 2005.

6. *Bulletin Officiel du ministère de l'Education Nationale* - N°33 du 13 septembre - ENCART B.O. n°33 du 13-09-2001- LANGUES ET CULTURES RÉGIONALES.

PRIMARI	Maternal	Elemental	Total	Percent. / tot Catalunya Nord
Llengua viva	3.186	4.462	7.648	18 %
Bilingüe / immersiu			2.792	7 %
Total			10.440	25 %
SECUNDARI	Col·legi	Liceu	Total	Percentatge
Llengua viva	1.536	556	2.092	6 %
Bilingüe / immersiu	785	94	879	2 %
Total	2.321	650	2.971	8 %
TOTAL				Percentatge
PRIM + SECUND Llengua viva			9.740	12 %
PRIM + SECUND Bilingüe, immersiu			3.671	5 %
PRIM + SECUND Total			13.411	17 %

Estadístiques elaborades per Alà Baylac-Ferrer (APLEC, Universitat de Perpinyà), segons les fonts del Rectorat de Montpellier (CALR, desembre 2011).

Ens interessa aquí destacar la proporció d'alumnat que rep un ensenyament extensiu de la llengua, el 18 % a primari, i el 6 % a secundari. Un volum prou reduït de joves, doncs, poc menys de 10.000 alumnes. Aquestes dades amaguen, però, el fet que la part més important de l'ensenyament del català a primari no és assumida pel Ministeri d'Educació, sinó que es deu a l'actuació d'exterior.

3. programes de l'APLEC i SUPORT de les administracions locals

El foment de l'ensenyament del català recolza, essencialment, en l'actuació de la societat civil, que pressiona l'administració acadèmica per fer aparèixer la demanda de les famílies favorables a l'ensenyament bilingüe (un 40 %) i respondre-hi obrint les línies bilingües neces-

sàries, i per altra banda proporcionar els mitjans perquè hi hagi un ensenyament del català com a assignatura per al màxim d'alumnes de l'ensenyament maternal i primari.

Els programes d'intervinents de català de l'APLEC⁷ responen a aquest objectiu. Són el programa «Perpinyà 2000h de català» i el programa «Albera». Consisteixen a contractar estudiants⁸ d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà, a majoria d'ells, per tal que imparteixin classes (el més sovint, una hora setmanal), en el marc de l'horari escolar, a les escoles que ho demanen. Les intervencions d'aquesta mena, però, són limitades pels ajuts financers disponibles. Les administracions que fan possible aquestes programes són: els municipis de les escoles on intervé l'APLEC, el Consell General de Catalunya Nord i la Generalitat de Catalunya⁹. El Ministeri d'Educació no atorga mitjans per a fer possible aquest ensenyament de llengua, més enllà de tres consellers pedagògics que han d'assumir l'assessorament a les gairebé 400 escoles del territori. Aquests consellers, però, existien i existirien igualment per al personal propi titular si no hi hagués els docents intervinents exteriors. El 2011-2012, l'ensenyament de català gestionat per l'APLEC i pagat per entitats exteriors a l'educació pública representava el 80 % de l'alumnat que es beneficiava de classes de català. L'aprenentatge de la llengua (i l'ensenyament bilingüe) impartits per ensenyants titulars no tenen cost afegit per al Ministeri, ja que s'inclouen en els serveis i horaris normals, mentre que el finançament d'intervinents exteriors correspon a un cost suplementari finançat sobre pressupostos d'administracions que no en tenen les competències.¹⁰

En el pla pedagògic, amb aquests ensenyaments, l'APLEC pretén «introduir la cultura catalana a partir de l'entorn nordcatalà i les festes

7. L'APLEC és l'Associació per a l'Ensenyament del Català, amb seu a Perpinyà.

8. El 2010-2011 van ser 34 els docents contractats per l'APLEC, segons consta a la memòria anual de l'entitat per a aquests programes.

9. El Consell Regional també intervé en el suport financer a les actuacions de l'APLEC, però no entra directament en el muntatge financer dels programes «Intervinents de català».

10. El pressupost de l'APLEC per a les classes de català és d'uns 250.000 euros anuals, corresponen a més de 7.000 hores. El 2010-2011 participaven en els programes unes 60 escoles de 35 municipis, incloent-hi Perpinyà.

tradicionals», en el marc de l'aprenentatge de la llengua.¹¹ «A més dels objectius lingüístics (...) i dels objectius culturals, els intervinents tenen com a missions complementàries: desenvolupar l'organització d'intercanvis amb escoles sudcatalanes, participar a diferents manifestacions com ara castanyada, caga-tió, Sant Jordi, teatre en català, i desenvolupar activitats per a promoure l'aprenentatge del català (participació a festes escolars de fi de curs, presentació d'espectacles...)»¹²

En aqueixa perspectiva, i recordant la situació socioeconòmica de Catalunya Nord, l'ensenyament de català extensiu, i encara més l'ensenyament bilingüe, contribueix a proporcionar *repères*, referències culturals, lingüístiques, identitàries i professionals a una població afectada per la dinàmica negativa de la societat nordcatalana, a la qual s'afegeix el context general de crisi econòmica, identitària i de valors de la societat francesa. L'ensenyament del català és un element integrador i estabilitzador, al mateix temps que una eina professional en un marc euroregional d'intercanvis econòmics transfronterers generat pel progrés de la construcció europea. El català ha esdevingut, els últims 20 anys, una llengua de treball, de relació, gràcies a la relativa normalització a la resta de Països Catalans: el Principat d'Andorra i sobretot la Catalunya autònoma pel que fa a veïns directes de Catalunya Nord (però també, en un segon pla, el País Valencià, les Illes Balears, la Franja i l'Alguer, que configuren un conjunt lingüístic notable d'uns 15 milions d'habitants i l'àrea econòmica més potent de tot aquest sector de la Mediterrània nord-occidental).

L'ensenyament del català juga en aquest panorama un paper cohesionador i, segons com, esperançador, en primer lloc a escala del propi territori, que pot esperar d'aqueixa manera retrobar sentit i personalitat pròpia en relació directa amb el seu passat, la seua personalitat històrica¹³ i els territoris veïns directes (i això val tant per a les poblacions originàries de Catalunya Nord com per als importants contingents de migrants provinents del nord de França) i, a una segona escala, com-

11. Memòria anual de les intervencions de català a les escoles, APLEC, 2011.

12. Ibid.

13. Cal esmentar aquí que molts elements patrimonials propis han esdevingut estrangers als mateixos nordcatalans perquè la integració en el conjunt nacional francès ha significat, fins avui dia, a través dels programes escolars, una ocultació o disfressa sistemàtica dels episodis de la història catalana.

pensar la crisi d'identitat francesa i l'aflixament dels tradicionals valors cohesionadors d'un projecte nacional en pèrdua de velocitat¹⁴ (crisi de les *banlieues*, dèficit de confiança nacional, contestació de la legitimitat de la integració per part de la immigració de fora de l'estat). Potser a causa de la mundialització, de la pujada dels integristes religiosos, d'una construcció de la Unió Europea ambigua i que no vol assumir el renunciament a les sobiraniaes estatals? En tot cas, l'accés a la llengua i la cultura catalanes és viscut com una dinàmica d'obertura i d'adhesió a una comunitat, a una identitat, sense que sigui percebut com una coerció. Igual que el fenomen d'adhesió i de suport de molts nous habitants a l'equip de rugbi a XV de Perpinyà, l'USAP, com a demostració de la seua voluntat d'integració a la societat catalana i, al mateix temps, de participar en un projecte exitós, de compartir una identitat catalana clara, acollidora, constructiva. Diversos testimonis de professors de català ens assenyalen que els anys de més bons resultats de l'equip rugbístic «nacional» de Catalunya Nord les demandes per a inscriure's en classe de català als instituts enregistren una pujada.

Seguint la mateixa lògica, i gràcies al canal de les classes de català impartides per personal propi, l'APLEC difon des de fa 10 anys una revista infantil, *Mil Dimonis*, com a eina complementària de socialització del català i referent cultural (Catalunya Nord i Països Catalans)¹⁵, que sense això és gairebé absent del panorama de l'alumnat, i fins i tot del conjunt d'habitants de Catalunya Nord, ja que, com a la resta de l'àrea catalana, no tenen accés a mitjans que reflecteixin la realitat sociocultural de tots els territoris.¹⁶ La revista és distribuïda cada mes

14. Les poblacions immigrades extraeuropees es resisteixen més que la immigració europea, i fins i tot nordafricana de principis del segle xx, a fondre's en la societat francesa i a dissoldre els seus propis referents identitaris en els valors occidentals, francesos, cristians. La identitat nacional francesa està sent qüestionada des de dintre mateix per generacions de fills d'immigrants que en altres èpoques s'haurien assimilats, ajudats en això per la llei del sòl francesa, que atribueix la nacionalitat francesa a qual-sevol que neix en sòl francès. La manera hostil i polèmica amb la qual va ser rebuda la iniciativa governamental de plantejar a tota la societat un debat sobre la identitat nacional el 2008-2009 il·lustra la crisi de la noció i l'evolució de les mentalitats.

15. La revista, també consultable en línia, contenia per exemple, en números recents, articles sobre Andorra, l'orxata i Joan Miró, enmig de còmics i jocs.

16. A Catalunya Nord, tan sols es capten 4 dels 5 canals de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i no a tot el territori. Queden fora de cobertura les televi-

gratuïtament a 3.500 alumnes d'entre 7 i 12 anys, constituint així un dels efectes concrets del que pot assemblar-se a una mesura de política lingüística afegida o inscrita a l'àmbit de l'ensenyament.

4. Balanç i perspectives

Actualment, la proporció d'alumnes que tenen ensenyament de català és minoritària: el 25 % (incloent-hi l'ensenyament bilingüe). I l'efectiu és encara més baix si només comptabilitzem l'alumnat que estudia català sense la intervenció de l'APLEC: el 20 % de tots els que fan classe de català. Les perspectives d'estendre aquest ensenyament són reals: el marc legal ho autoritza tot i que no ho impulsi ni ho prioritzi; els mitjans administratius i humans existeixen (tant a la Inspecció acadèmica, amb un inspector específic encarregat del català, com entre les entitats de la societat civil), la voluntat social respon positivament (les administracions i les famílies).

Els resultats de l'ensenyament del català són positius: els alumnes i les famílies en són satisfets. Les avaluacions de resultats de les classes bilingües situen el nivell dels alumnes per damunt de les classes monolingües (en termes d'èxit escolar i de millora de l'eficàcia de l'ensenyament per a totes les disciplines).

Les possibilitats de generalitzar l'ensenyament extensiu del català a tot l'alumnat (una mena de programa d'andorranització nordcatalà) són realistes (el Pla del rector d'acadèmia del 2006 ja esmentava el fet que «le catalan ou l'occitan constituant des éléments forts de patrimoine et de culture, tout élève doit, à un moment ou à un autre de sa scolarité obligatoire, être informé de leur existence et bénéficier d'une approche qui lui permette de comprendre la diversité culturelle nationale et de s'insérer dans son tissu local de proximité», i la generalització de l'ensenyament del català per a tot l'alumnat és objectiu afirmat de la Vila de Perpinyà i del Consell General).¹⁷ Malgrat les limitacions in-

sions andorrana, balear i valenciana, i fins i tot les locals de les comarques veïnes més pròximes.

17. Aquesta generalització ja és aplicada a Alsàcia amb l'ensenyament pràcticament generalitzat de l'alemany-alsacià des de l'educació primària, i a Còrsega amb la llengua corsa des de l'ensenyament primari. El Rectorat i l'Assemblea territorial de

herents al context institucional francès, les iniciatives associatives i de les administracions locals demostren que és possible incidir en el desenvolupament de l'ensenyament del català en el marc de l'escola pública, sigui en forma d'assignatura, sigui amb modalitat bilingüe. Els resultats dels últims decennis són positius: es treballa per a compensar la dinàmica de substitució lingüística per als nordcatalans d'origen i es proposa als nouvinguts a Catalunya Nord una eina d'integració a un projecte català cohesionador.

Havia estudiat i proposat, el 2009, una projecció per a desenvolupar l'ensenyament de i en català a Catalunya Nord. Els càlculs indiquen que «en un termini de 20 a 30 anys no és pas fora d'abast d'arribar a escolaritzar la meitat dels joves de Catalunya Nord i simultàniament entrar en una dinàmica de producció de prou locutors per compensar la desaparició i la reculada de catalanòfons». I el seu cost no seria pas desorbitat (de l'ordre d'alguns centenars de milers d'euros anuals).¹⁸ Els resultats obtinguts fins ara i les tensions que coneix el sistema educatiu i la societat en general valen que, en els anys a venir, els protagonistes de l'ensenyament del català a Catalunya Nord, i en primer lloc la societat civil i les administracions locals, que són les més compromeses i conscients, apostin per desenvolupar l'accés escolar a la llengua i a la cultura catalanes per a tota la població, com a instrument de progrés social i d'integració a Catalunya Nord, tant per als nordcatalans aculturats, com per als nouvinguts de l'espai francès.

Còrsega fins i tot tenen com a objectiu que el conjunt de les maternals de l'illa proposin classes d'ensenyament bilingüe cors-francès.

18. BAYLAC-FERRER, Alà. *Societat, llengua i ensenyament del català a Catalunya Nord*, tesi de doctorat, Universitat de Perpinyà, 2009, 959 pàg. Accessible en línia a: <http://recerc.new.fr>